

Studier Kritiker och Notiser.

Litterär Tidning.

N° 26.

Lördagen den 24 Augusti

1844.

Minnes-ord öfver Högstsalig H. M. Konung Carl XIV Johan, talade i Upsala Universitets namn af P. D. A. Atterbom. Upsala 1844. Wahlström et Lästbom.

I en tid, då sann wältalighet är så sällspord och då, i allmänhet taget, modersmålet wanwårdas eller barbariseras, äro Herr Atterboms tal synnerligen wälkomna. Att Herr Atterbom är skald har Sverige länge wetat, men icke länge, att han är wältalare. Atterboms ungdoms prosa war swulstig och ojemn och lifasom dignade under yrfeln af en ohejdbar fantast; hans första mannaårs prosa har alltför mycket spår af utarbetning och öfwerarbetning för att omedelbart gripa så, som den borde: det är först i och med minnestalet öfwer *Sing*, som Sverige räknar Atterbom bland sina största wältalare och stilister. Då wi kalla talet öfwer *Sing* ett mästestycke, så göre wi det endast rättwisa. Det är ett mästestycke, icke allenast för sin wärma och kraft, sin högtidliga stämning, sin målande stil; det är ett mästestycke såsom en hel composition, utförd med wärdighet och behag ända in i de minsta enskildheter.

Minnesorden öfwer Konung Carl XIV förminsta icke heller sin författares ära. Det förundrar werkligen *Rec.* att detta tal icke wäckt en så allmän uppmärksamhet, som det förtjenar, ty det är utmärkt för höga och snillrika åsigter samt ifrån början till slut genomandadt af den egendomliga entusiasmen, som är första wilforet för att en talare skall kunna beweka och röra sina åhörare.

Teckningen af den aflidne konungens ungdom är högst utmärkt, så wäl för poetisk uppfattning, som för rörande enkelhet. Wi göre oss ett nöje utaf att meddela densamma:

"Den Bortgångnes lefnad upprinner, lik ett föga bemärkt källsprång, under förhållanden, som ingalunda bebådade dess förwandling till werldsflod. Ja torde dock hafwa druckit lifwets första andebdrag i en wägnare barndomstrakt, än hans wid foten af Pyreneerbergen, som åt Frankrike wända sin både stoltaste och fagrafte sida. Gerna dröjer war inre blick wid den solwarma, men af frisk sfogsluft genomslägtade, af winsfördskullar öfwerströdda mellankän af bergland och slättland, der den brusande Gave de Pau framstörtar under en bro af sju hwalfbågar, att besöka en wälbyggd och liflig småstad, som, sjelf högländt, beherkas af en höjd, hwars hjesa ett diadem af torn omfransar. Det är en äldrig tungaborg, som erinrar det nya Frankrike om det gamla Frankrikes riddarsaga. Träda wi närmare, så infomma wi på gatan *Tran*, som kröker sig nedom denna bergshöjd. Wi stanna wid det lilla huset *Nr 6*, i närheten af *Mairens* bönning. Swarför stanna wi? Hwad erbjuder den tordigtiga tvåwånings-byggnadens åsyn? En framsida af tvenne fönster, jemte ingångsporten, i underwåningen; trenne fönster i öfwerwåningen; deroswan en windskupa med ett fönster, och ett tak, som affmalnar till en piffformig spets. Hwem bor der? Det är oss lifgiltigt. Hwem har bott der? För åtta årtionden sedan en anspråkslös medborgare, nyttig inom sin inkränka krets; icke fattig, icke förmögen: en *Advocat* känd för sticklighet och redlighet: derför öfwerhopad af göromål, och samwetsgrannt fördjupad i sina mödor. Hans slägt fortleswer i orten alltjemnt: hans namn bäres än af personer, stadda, till en del, i ännu ringare borgerliga befattningar. Men öfwer den blygsamma ingången är anbragt en swart marmortafel, på hwilken i gyllne bokstäfwer läses: "född i detta hus, den 26 Januari 1764, är *Carl Johan Bernadotte*, Sveriges Konung, till thronen kallad

genom Swenskarne's enstämiga val." Glad förwänad, säger wandraren in: blott få steg behöfwas, att föra genom förstugan till den fränsida, som wetter åt en liten smal gårdsplan: och i detsamma öppnas honom den obetydliga hörnkammare, som blef första rummet för en storhet, hvars rykte har återkallat kring jorden, och hvars innehafware lyftade sina dagar i det skönaste af Europas konungaslott. Swilka sticketser! I borgen ofwanföre föddes, år 1553, Henrik af Béarn, den sjerde af det namnet bland Frankrikes monarker, och bland dem alla, om wi undantaga Carl den Store och den Helige Ludwig, twiswelsutan den ypperste; men wid hans börd förefanns ingen utsigt, att han skulle bära deras krona. Wida gömdare war dock utsigten åt en thron för Carl Johan af Béarn, som föddes ett par århundraden efteråt, sina föräldrars andre son, i hyddan der nedanföre. Om då, elter sednare, när den swartlockige gossen med örn-näsan och de blirtrande ögonen lekte på bron öfwer Gave de Pau, någon hade förutsagt, att han skulle sluta sin lefnad såsom Konung i Sverige, upptagen, under lifwet och efter döden, i Gustaf Adolfs och Carl den Tolfres sällskap, wisserligen hade det blifwit ansett för en wanförmåns ingiswelse.

Wäl är berättadt, att wid hans wagga icke felades antydningar om en underbar framtid. Afwikande från människomängdens öden redan genom en födelse, tidigare än den wanliga natur-ordningen äskar för widmakthållandet af waraktig lifskraft, syntes han, ytterst spenslig och swag, ej berättiga föräldrarna till någon den minsta förhoppning. Då försäkrade hans amma, att hon sett englar omkring barnets wagga, och wore fullt förwissad, att det skulle bli långlifswadt, starkt, stort och märkwärdigt. Hennes spådom höll ord. Men det oerhörda måttet af denna ordhållighet kunde lika litet gissas, när han, i sitt sjuttonde år och tre månader efter sin faders död, en wacker September-morgon 1780 wandrade ur fädernehuset såsom en hög, wälwärt, skön yngling, för att af en dunkel förkänsla, som drog honom till krigarbanan, der såsom frivillig ingå. Detta steg togs icke, såsom biographeerne förtäljt, hans moder owetande; men ogerne gaf hon sitt samtycke till en hänförelse, hwilken, i dåwarande tidsförhållanden, med skäl tycktes henne leda till allt annat än lycka. Desså motswarade de två första åren, tillbragta i ett enformigt garnisonslif på Corsika, ganfka illa hans lynne och önsningar. Dock kånjer man på alla omständigheter, att hans förman,

och i synnerhet hans öfwerste, alltid behandlade honom på ett utmärkande sätt, hwarwid på hans egenfkap och wärdade uppfostran fästades ett billigt, ja faderligt, asseende. Huru de wille skona honom, wittnar t. ex. en i Bastias archiv förwarad dagswerks-dagbok öfwer en wäg-anläggning, förd af den unge Bernadotte såsom kamraternes uppsyningsman. Än mera ser man det deraf, att han, då omsider ledsnaden gjorde honom swärmodig och sjuklig, tilläts återwända till hemorten, och der, under aderton månaders tjenstledighet, nogare besinna sig öfwer sin bestämnelles wal.

Här blef det också afgjort. Fångadt bestormade honom nu modren och en äldre broder, sjelf redan skicklig jurist, att uppwakna ur drömmarnas werld och ej öfwergefwä det redbara fäderne-yrke, hwaråt han jemwäl tillförne hade egnat förberedande studier. Fångadt insunno sig ögonblick, då han twefade, eller stod willrådig wid sin framtids skiljowäg. Sin strid derom utkämpade han i ensliga tankar; under denna tid mestadels aflägsnad från människors umgänge, kringströfwande i bygderna wid Gaves eller Abours stränder, med berättelsen om Fernando Cortez' äfwentyr, eller någon annan stor fältherres lefnadslopp, i handen. Här störde ingenting de städs högre uppgöddande förefällningarne af en nittonårig hjeltefsäl. När träden skakade sig, när ett strömfall af Gawe bröts med genskall, när dessa trakter, der klippor, bäckar, fullar bära de ännu igenkänliga namnen af Roland, Alarik, Abderrahman, Clodomir, helsades af något wall- eller jagthorn uppifrån Pyreneerna: då blifkade han upp till de stolta fjäll, som med hwitkimrande hjesfor tyckas beskydda det land, hwilket de skapa genom sluttningar, beklädda med ängar, kastanjeskogar, borguiner, kyrkor och enstaka bondgårdar; då manade honom det ur fjerran kommande ljudet som ett rop af Rolands horn från Roncevaux, och nya aningar uppglänste om den omätliga sällheten af en herksarmakt, som wet förena det stora med det lufwa, den sjelfständigaste styrka med den blidaste mildhet."

Om man af dessa rader kan märka, att det är en skald, som talar, så blir man också ofta påmint om att samma skald är en djupsint tänkare. Swad Herr Atterbom yttrar om frihetens begrepp är så sant och så wäl sagdt, att man ej för ofta derpå kan fästa en större allmänhets uppmärksamhet.

"Wissa tidehwarf" säger Herr Atterbom, "äro besittningens och njutningens; andra äro stridens och

nyskapingens. Våra dagars häfder begynna med ett kaos och en heroiskt tidsålder: båda utgingo från en snillrik och tapper nations bemödanen, att grunda sin samhällsförfattning på Frihetens begrepp. Men detta begrepp liknar deruti Gudomens eget, att det bewisar sin verklighet egentligen blott genom sina gerningar. I samma mån, som det är djupt och högt, klarnar sent des insigt och uteblifwer länge des fulla erfarenhet. Man tänker sig blott så långt in i des innehåll, som man lefwer sig in deri. Det första i all äkta frisinnighet är wiljan, att icke wara slaf under sig sjelf; wiljan, att icke, under ändrade namn, utbyta en gammal menniskofruktan mot en måhända ännu trälaktigare ny; wiljan, att wara hoffam i anspråk och samwetsgrann i pligter. På "rättigheter" kunna både det äkta och det oäkta frihetsfinnet yrka; och det i talesätt, som ofta klinga ungefär alldeles lika. Men af skyldigheter kan blott det förre göra allwar; om än äfwen det sednare bär dem — på tungan. Ty enhwar, som ej känner Kärlekens och således den sanna frivillighetens lydnad, känner ock, oansedt all sin stenbara lagnitälstan, aldrig Lagens lydnad annorlunda än som ett twång, hwilket han, wid allahanda tillfällen, frestas att bryta eller gäcka. Derrför komma lika litet Nationer, som Enskilde, till Frihetens verkliga delaktighet utan en uppfostran, som tämjer de menfliga lidelserna och besegrar detta deras uppror, hwars anledningar tusensaldt innebäras i förhållanden, der den allmänna systningen är, att lossa och upplösa. Ty lätt kan denna systning förwillas att samblanda, med de yttre och föränderliga banden, äfwen de inre, de ewiga; och likwäl har hela upplösningen blott så till wida en förnuftig mening, som den will bereda åt de sistnämnda en ännu omedelbarare giltighet, eller en tillfnyttning fastare än någonsin. Men uppfostringen är icke gjord dermed, att några satsar, om än lika wälmenta som wälljudande, uttalas och komma i omlopp. Genom blotta satsar nyfödes eller föryngras intet samhälle; allraminst, om den allmänna sedlighet är i sin rot förgiftad sedan århundraden. För att wara fri, måste man wara dygdig. We den frihet, som, lik Jacobinernes, ej wet skilja sin styrka från lastens kraftspänning, eller, lik Girondisternes, tror sig för sina ändamål behöfwa en sådan bundsförwandt!

Ingenting är alltså begripligare, än att tanken om Frihet och Jemlikhet, såsom nywäckt och yrwaken, hos det snartändaste af Europas Folk uppblossade som en wädelb, hwars yttringar länge woro blott

ett skådespel af lösgifna brandkrafter, samwerkande, inåt och utåt, till en hemsk, ehuru praktfull, förstörelse. Deraf den omhwälswande skatning, hwari hela den europeiskt bildade werlden författes; deraf för menfligheten, och främst för sjelfwa detta folk, stora lidanden; ur hwilka blott smänningom stora fördelar funnat framgry. Sfwer de förre tröstade sig den nation, som fostrade och spridde dem, en lång tid nästan blott genom sina härars bragder och de hjetehöfdingars antal, som i en blink, med alltwägande mod och alltbesegrande snille, framstodo att förswara sitt fosterland. Därför war det — till en början — mindre dessa härförars fel, än den wälds-regerings, hwars befallningar de måste lyda, att förswaret så snart urartade till inkräktning, eller att en allmän underkufning, med förwänande hast, trädde i stället för den storordigt bebådade allmänna frigörelsen. Ännu kan betwisas, om ej fördelarnas lott har tillfallit andra samhällen tidigare och på ett wäsentligare wis, än just det folk, som dock för denna lott skoningslöst uppfodrade både sig och sina grannar. Atminstone är det ej Swenskarne, som här äga skäl att beklaga sig. En gudomlig skickelse wille, att Sverige, likaledes blottstaldt för hårda pröfningar, skulle se dessa plötsligt förbytats till en lycka, som låg utom menfliga händelsers wanliga gång och beräkning. Det fick nämligen mottaga, såsom sin, en af det werldsomhwalswande Frankrikes yppersta förkämpar; det fick se sin krona bäras af en Furste, hwilken, omsider nästan ensam quarleswande af sin ungdomsålders hjetteslägt, såsom Kunglighetens arfwing aldrig förglömd sig wara frihetens son, emedan han alltifrån behynnelsen hade uppfattat hennes heliga sak i oförfalskad renhet. Hela hans personlighet war af denna sak genomträngd, emedan den war i honom infödd. Den utgjorde hans lifs grundkänsla, som, oberoende af alla politiska teorier, ur sitt eget inre utvecklade sitt innehåll; den war hans wiljas ursprungliga systning, som under hans långa ärorika wandel städse ljusare klarnade till wisheit. Samma rigtning, som förde honom in på Frihetens bana, förde honom ock från denna in på Kunglighetens, lika oförändrad, eller med lika oafbrutet behållen sjelfenlighet. Wi kunna nu, steg för steg, öfwerstada hans gång: handlingarna äro kända, bewetkelsegrunderna ligga afhölda, och ingenting hindrar följdernas rigtiga uppfattning. Hwad sinna wi? Allt han war en boren Konung: icke genom sina faders wärdighet och anor; icke ens genom dessa Naturens

förstlingsgäfvor, som tidigt framlockade och lifsom insmekte honom i en den verhördaste lyckas ynnest; utan enkannerligen genom den milda själshögghet, det ädelmodiga hjerta, det ömma och laggranna samwete, det afkningsfulla sinne för all nationlig tillwarelse, den benägenhet och förmåga att känna sig in i jemwäl främmande folklynnen, hwarmed han wiste, att af sina egenskaper göra ett konungligt bruk. Dersföre, och endast dersföre, bestärde honom den Gud, som i honom fann ett så trofast redskap, det slutliga lefnadskall: att från den Skandinaviska Nordens dubbelthron ådaga-lägga inför Europa, huru den sanna Kungligheten, långt ifrån att befara något intrång genom den sanna Friheten, twärtom sjelf träder i spetsen för des önsningar."

Den som läser detta Hr Atterboms tal i des helhet, kan ej undgå att anmärka den djerfhet med hwilken författaren icke allenast skapar nya talesätt utan ock nya ord. Men Nec. kan ej anmärka någon enda af dessa nykapelser, som ej lyckats. De äro alla gjorda med full insigt i modersmålets wäsende och således rent fosterländska, samt skola utan twiswel snart winna häfd. Den djerfwaste och konstnärligaste af alla våra språktutbildare, Wallin, är icke mer; men han har fått en wärdig efterträdare i Herr Atterbom, som icke förgättit den gamle Stjernhjelm's ord om det Swenska språkets rika tillgångar: dyrbara perlor och kosteliga ädelstenar; hwilka alla, om de komma i en sinurik konstnär's mästreliga hand, som wet och förstår, huru och hwar hwart bör sättas, stickas och stiftas, twekar jag intet man ju skulle komma en rik och prydelig skrud till wäga.

C. A. H.

Ett ord om det adertonde seklet och Gustaf den tredjes witterhet.

Då wi nämna det adertonde seklet, så hafwe wi nämnt ett tidehwarf, som, utan gensägelse, framstår som en af werldshistoriens märkwärdigaste wändningspunkter. Wi inse wäl det offickliga uti att, der anden uppenbarar sig, anställa jemförelser emellan des werfningar i quantitativt asseende, att, så till sagan-des, mäta den tryckning den gör, såsom physikern mäta ångans kraft, men så mycket är wist, att det gifwes tidspunkter, då den wäldige framträder i yng-

lingahänrykning, så wäl som det finnes andra, då de hjeltebragder, som med odödeliga aningar, ja med prophetior om seger blifwit började, smänningom hejdas, sätta sig och mogna. Betrakta wi denna srid, eller som den, emedan det gäller andeliga ting, blifwit kallad, denna dialektik i tiden, så finna wi ock, att hwad, som en gång antydt ett ewinnerligt lif, det dör ej, om det ock till en tid skulle skymmas, ja som det tyckes, tillfullo öfwerwinnas, utan framträder ånyo, ännu mera förklaradt, ännu mera utaf sig sjelf begripet, och dersföre, ännu wäldigare, än förra gången. Alla tidens tecken utwisa, att den ande, som war det adertonde seklets genius, war samma ande, som i det sextonde seklet kämpade för ljus och sanning emot papismen. I våra dagar har denna genius med förnyad kraft återwafnat, samt med fullt medwetande utaf, att om den med allwar och det heliga nit, som hwarken är skrymteri eller öfwerljudd skriande, framgår på sin stråt, så skall den ej behöfwa pryda sig med wisnade lagrar, utan förwärfwa sig en egen ära. Dock beror denna äras winnande, icke allenast på framåt-gåendets ewiga segerkraft, utan ock på erkännandet af den insigt i sitt eget wäsende, som den nya tiden winner under kampen med den gamla.

Wilja wi nu betrakta den Swenska witterheten under det adertonde seklet, så hwarken wilje wi eller kunna wi lösrycka den från den luft den andats, från det samhälle, i hwilket den blifwit född, och till hvars utweckling den hidragit. Det heter här, som annorstädes: hwad Gud förenat skall menniskan ej åtskilja. Men wi wilja ej dersföre betrakta det adertonde seklets swenska witterhet från den abstracta ståndpunkt, på hwilken man har en förutfattad mening om ett utom tiden, i de dunkla molnen, dwäljande skönt, som ej wet utaf att lesa bland människors barn, utan wi wilja betrakta den så, som den uppblomstrat bland ett folk, som känt sig icke allenast lesa individens lif, utan och deltagar i den stora werldsrörelsen. Wi wilja mäta det adertonde seklets swenska skaldekonst, icke efter skolmästares tumstockar, utan efter den stora Europeiska bildningens gång, och hafwa dersföre att akta på företeelser äfwen utom Sverige. Reformationens första gnista tändes icke i Sverige, dock fann samwets- och tankesfriheten sin wäldigaste kätte i Gustaf Adolph. Männe icke han war nationell? Så tändes icke heller i Sverige den glada wetenskapens, af antiken lånade kristalliska klarhet, men Sverige hade dock en Gustaf III.

Ett namn är uttaladt, som af ingen swenssk kan utan rörelse uttalas. Icke att den enskilde wäldige, wore han än så snillrik, skapar ett helt tidehwarf. Swarje tidehwarf har sin herrskande tanke. Denna tanke hette i det suttonde sekellet en stor Konung, och i det adertonde en stor skriftställare. Gustaf den tredje såwål som hans snillrike morbror, bildade, derigenom att de woro både konungar och snillen, en öfvergång till våra dagar, i hwilka tanken icke behöfwer någon yttre glans för att regera. Men i det adertonde sekellet, likasom fordom och ännu i dag, herrskade den allsmåttige tanken oinskränkt öfwer de mest snillrike, de mest brinnande individerna, och de blifwa också esomoftast det offer, genom hvars förtärande den ewiga sanningens låga finner sin näring. I denna mening är Gustaf den tredje, såsom det adertonde sekellets representant i Norden, en skön och tragisk gestalt, kallad, så som alla store, icke att utföra sitt eget wärf, utan den ewiges." Den efterwerld, som redan sitter till doms öfwer hans blodiga stoft," säger Seijer, "skall utan twiswel, om den minnes hans dygder, äfwen ej förgäta hans fel. Wi ihågkomma, att han wägat tänka stort om fäderneslandet och gifwes ingen heligare eld än ärans, så har Gustaf genom eld renad, ingått i odödlighetens tempel." Få äro de gråhårsmän, som lefwa qwar från Gustaf den tredje's tidehwarf, men då man med dem talar om samma tid, är det som om ungdomens genius skulle släppta sin swalka fring deras tinning. Sveriges störste skald sjunger:

Min barndom föll uti hans solstenstunder;
Jag mins den tiden, hur den är mig kär
Med sin förhoppning, sina sångarunder
Dch allt det nya lif, som rördes der.
Det war som wären, när hans wärma droppar
Ur blånad sky och löser winterns twång;
Då leka djur, då swälla lundens knoppar,
Dch kinden färgas, mensföjertat hoppar
Dch allt omkring är lust och mod och fogelsång.

Dch dock, om wi allwarligen spörja efter, huru det swenska folket, synnerligen den sista generationen, wet att uppfatta detta den swenska sångens olympiska tidehwarf, hwad finna wi? Wi tala ej om den nesliga glömska, i hwilken det Gustafswiska tidehwarfets skalder fallit hos mängden af ett yngre släkte, hos hwilket tjusaren Bellman är den ende, som ännu lefwer i kärt minne, mindre wid den stilla betraktelsen öfwer

snillet's ewärdeliga skapelser, än wid dryckeslagets orgier. Men äfwen om wi wända oss till dem, som, wittre af yrke, och med anspråk icke allenast på lärdom utan på allsidig bildning, sätta sig ner att förefriswa lagar för wältalighet och skaldefonst? De äro numera hundne i samma ensidiga smakens snöband, som någonsin de pudrade stångpiskor, om hwilka de så ofta förtälja. Det har gått en stor orättwisa fram igenom den swenska sångens lustgård och det yngre släktet har måst läsa des katekes utantill och ej blifwit förklaradt waraktigt, förr än det densamma beswurit. Woru under det Gustafswiska tidehwarfvet Voltaire, Rousseau, Corneille, Boileau, dagens lösen, så finnes det ännu i dag menflighetens store, hwilkas namn göras till härskri för den tanklöshet, som befattar sig med allt, utan att pröfwa innan den dömmar, och dagens medelmätta sätter sig oförsynt att döma och fördöma skalder, mot hwilka man endast på den grund kan wara opartisk, att man ej känner dem. Om också en och annan af de snillen, som i sin ungdom drogo ut i kamp emot det adertonde sekellets wältalighet och skaldefonst, ädelt, som det sig höfwes, erkänt den öfwerdrift och den ensidighet, med hwilken kritiken gick till wäga, så qwarstår dock hos det yngre släktet des sas reaction såsom ett positist, i hvars blifwande och hvars utweckling de icke deltagit, och följaktligen icke funnat tillegna sig fullständigt. Tegnär har derföre rätt att klaga:

De gamla gyldne lyrorna ha tynnat,
Dch deras klang är klandrad eller glömd;
Till många toner ha wi sedan lyhnat,
Dch hårdt är Gustafs sångartid bedömd.
Naturen werlar, äfwen snillet träder
I werladt skick för skilda tider fram,
I grekisk enkelhet, i galakläder,
Med lejonman, med skiftrik turturfsjäder,
Men ett des wäsen är, wäl den, som det förnam.

Der låg ett stimmer öfwer Gustafs dagar,
Phantastiskt, utländskt, stärdfullt, om du will;
Men det war sol deri och hur du klagar
Hwar stode wi, om de ej warit till?
All bildning står på ofri grund till slutet,
Blott barbari war en gång fosterländskt,
Men wett blef plantadt, jernhårdt språk blef brutet
Dch sången ständ, och lifwet menfligt njutet
Dch hwad Gustafswiskt war, blef derföre äfwen swenskt.

Svenskt, säger Tegner, och han har rätt. Det är dock en sednare tids flagomål att det adertonde seklets witterhet icke war nationel. Wi wilja ej uppehålla oss wid den grofwa orättwisa, som ligger deri, att man wid bedömandet af samma tidehwarf lifasom uppsäteligen glömmar, att i des stöte bildades Fredmans sångare, bildades Ehrenswärd och Thorild, alla tre så äkta swenska naturer, som någonsin slagit på swenskt lyra eller talat swenskt tungomål. Ej heller derwid, att den swenska wetenskapen då för första gången steg fram på Europas stora wärdjobana, och förefref werlden lagar genom den fattige komministerjonen från Stenbrohult. Icke har jag att klandra ett tidehwarf, för det att des lyror låto höra sig i alla tongångar med en oändelig rikedom; icke heller har jag rätt att kalla det onationelt, derföre att det icke kryper som snäckan i skalet, utan heldre stiger upp på fjellarna och lyfnar till, hwad werldsanden hwissar i des öra. Hwad i det adertonde seklet föregick i Frankrike, det rörde icke Frankrike allenast, utan det gällde werlden; och det war icke byggd någon chinesiskt murkring skandinavien. Wi wilja se hurudan den Gallicism war, för hwilken det adertonde seklet bestylles.

Tanlös må man i sanning kalla den, som i historiens gång icke ser annat, än nakna facta att inregistrera i annalerna, och i folken icke annat än massor, som ömsom leswa beskedligt med hwarandra, ömsom kifsas, allt efter som de hafwa mer eller mindre godt förråd på goda generaler. Tanlös är äfwen den, som betraktar folkens kultur, språk och witterhet som något, det der bäst trifwes i täpta rum och ej har någon gemenskap med folkens utveckling till samhälle och stat. Så har man betraktat den äldre Fransyska witterheten som en modedocka för salongerna, med konst framlockad och med konst hållen wid lif, och den swenska under Gustaf III:s tidehwarf, som dennas blinda efteraperka, för hwilken korrekthet, smak, pedanteri, war den högsta uppgiften. För att wisa ensidigheten af dessa omdömen behöfwer man blott påminna om, att den äldre Fransyska litteraturen, så wäl som hela Franska folket, är den Romerska kulturens arstagerka, bandet emellan den klassiska och den rent Germaniska bildningen. Lifasom Rom blef en brygga för Greklands bildning, så blef Gallien en dylit för den genom Rom förmedlade antiken. Det war i Frankrike som de gamla språkens studium först gick öfwer i kött och blod i folket. Under det att de lärde, hänförde af sitt ämne,

ej sågo någon annan skaldefonst, någon annan wältalighet, än den Romerska — och ännu i denna dag heter wid våra högstolor läraren i Romarespråket lärare i skaldefonst och wältalighet — stego de olärde fram och lyfnade till deras tal om Romersk dygd och tapperhet, och om de lärdas fria samhälle. Mången, som för tidigt luyt ur skolan, uttydde för mångden efter förmåga, hwad han trott sig höra berättas om de gamle. Så blef, under det det de lärde ransakade manuskripter och läsarter, småningom de gamles samhällslif klassiskt för de i Latin och Grekiska olärde, som wäl ej förstodo bokstafwen, men ibland sig räknade många af snillet söner, som genom aning drogo förskott, på hwad de ej genom bokstafslärdom hunnit eller welat tillkämpa sig. Det war som om de lärde plockat det ena bladet efter det andra af den klassiska fornälderns blommor, under det mångden kände, hwad ej de lärde kände, den ambrosiska doften, som fringfördes med himmelens windar med en mängd frö af ewinnerlig ungdomsfyrka och fruktsamhet. Detta war gryningen till en ny tid, som började ana att man på samma sätt, som de gamle, kan utveckla en stön mensklighet och en nationel kultur genom medborgerlig werelunderwisning i samhälle, en tanke, som är hufwudtanken i allt Greklands och Roms wetande. Det war denna tanke, som för andra gången uppenbarade sig i Corneilles och Racines fadernesland, och derifrån, under det adertonde seklet, spribde sig öfwer hela Europa. Då man drager sig till minnes, att redan Corneille inför den mäktigaste suverän i Europa förde ett frisinnadt språk, för hwilket nutidens hofmän skulle häpna, och då man widare besinnar, att den stora werldshändelse, från hwilka våra efterkommande skola räkna ett nytt tidehwarf, både till sitt innehåll och till sitt yttre war en frukt af samma anda, så skall man af naturen wara skapad till skolmästare, om man ännu pratar om gallicism, konventionella reglor, pudrade hofskalder, stängpiskor, peruter och styfjortlar.

Ty icke sträfwade den Fransyska skolans odödlige mästare, desse af en sjelfflok efterwerld så owärdigt smådade store, att för ewigt tillämpa Aristotelis poetica på kommande tider, eller ifläda forntidens hjeltar den Fransyska hofdrägten. De woro söner af sin tid och insågo klart, att skalden ej bör lifna spindeln, som spinner i en wrå sitt nät och störtar från sin medelpunkt, som derföre icke alltid är medelpunkten af werlden, med kritikens stadeglädje öfwer hwarje bewingad warelse, som fastnar i hans garn. De uppfattade der-

före forntidens konst från den sida, som låg samtiden närmast, och förvärfvade sin lefnadswisdom på en grund, som war likartad med den, på hwilken de gamle förvärfvade sin. Det war ett sträfswande efter samhälle i stort, som böd dem att i sällskapslifwet, detta samhälle i smått, söka sin utbildning och framtidens frihet uppfostrades i konungasalarna. Det war därför i allt, hwad de diktade, ett behag, en klarhet, en finhet, en sans, fullt jemförlig med de gamles. Detta har blifwit kalladt för den ytliga härmingen af de gamle — detta har blifwit kalladt missförstånd af antiken. Missförstånd och ytlighet wisserligen inför dem, som mästra i skolans anda och ej betänka, att det äfwen finnes en ytlig grundlighet, den grundlighet, som saknar eftertanke. Den är grundelig nog inför werldsmannen, som wet, hwad ett odeladt bifall af ett helt tids-heraf och en hel werldsdel will säga, och som wet, hwad det har att betyda, att ett språk genom sin litteratur blifwit werldshistoriskt. Lika klart som de gamla fransmännen, och lifwade icke allenast af deras, utan af tidens anda, uppfattade den Gustavianska periodens skalder, med det sunnda sinne för handling och yttre werksamhet, som är det swenska lynnet eget, wigten af en werldsbildning. De tänkte som den grundswenske Stjernhjelms:

Will du nu säga, min Hercule, mången är lärd men
en åsna,
Toker i allt, hwad han talar och gör, en tylper i
gästbåd,
Dock är han lärd. Nej! Hercule nej, en sådan är
olärd,
Fast honom flödde Latin öfwer öronen ned uppå
skägget.

Lämpa wi nu, hwad wi ofwan antydt på frågan om den Gustavianska sängens nationalitet eller icke nationalitet, så finna wi lätt, att intet folk kan hafwa en lefwande, ware sig skaldekunst eller wetenskap, utan att den allmänna werldskulturen ingår såsom själ uti den nationela särskildheten. Will en särskild nationalitet fixera sig som något för sig bestående, oberoende af den allmänna substantiella makten, så förlorar den sitt lefwande wäsende. Icke allenast den swenska, utan den tyska och den engelska witterheten, buro under det adertonde seklet samma pregel af tidsanden, och will jag kalla det för Gallomani för det att det gamla Galliens inbyggare den tiden gingo i spetsen för den Europeiska bildningen, så kan jag

med samma stål kalla protestantismen och boktryckarekonsten tyfkeri och segelfarten till America Portugiseri.

Hwart och ett folk tillegnar sig detta allmänna på ett eget sätt, olika nyanteradt efter olika folkslynnen, det är sant; men hurubant är det swenska folkslynnets? Kommer någon och will inbilla oss, att swenska folket är skapadt att sucka, yusta, träna eller tillägna sig den sybliga romanzos smäktande wällustighet eller tränande mänssenswäsende; eller will någon komma oss att tro, att fosterlandets minnen innebära intet annat, än konsten att beqwämligen sofwa på sina lagrar och tala i sömnen sina jeremiader öfwer tiden; eller att den swenska folksängens och det swenska folkslifwets kärna består uti en grubblande melankoli eller ett sprucket hjerta; kommer någon och will underwisa oss om, att det mystiskt djupa dunklet, i hwilket det skymtar för ögonen och susar för öronen, har något med swenskt djupsinlighet att skaffa, så waga wi säga, att ingen af dessa profeter har sett swenskheten rätt i synen, ej heller rätt begripit det rent protestantiska lynne, som är swenskens lif och själ, och som, inom diktens werld alltid drifwer de snillrikaste representanterna af national-lynnets till en kommiss werldsbetraktelse.

C. A. H.

Notiser:

Finland. Den af Profesfor Sjögren uppsatta och af Wetenskaps-Akademien i Petersburg godfända instruktionen för Mag. Doc. Castréns i förra numret omnämnda Sibirska resa lyder så, att han skall taga Obdorsk till utgångspunkt, och på det noggrannaste undersöka de emellan Sibiriens wästra gränser och Jenisei boende samojediska och ostiakiska stammar i hänseende till språk och lefnadsätt, men tillika också wända sin särskilda uppmärksamhet åt historiska forskningar. Framför allt skall han göra sig bekant med de särskilda dialekternas inre byggnad, derjemte också samla möjligast fullständiga ordböcker. Widare skall han uppteckna folksänger och ordspråk, äfwen som namnen på länder, folk, personer, boningsorter, naturföremål, berg, sjöar, floder, o. s. w. I historiskt afseende skall han efterforska alla traditioner och sagor, ruiner af monumenter, grafwar, i synnerhet de mycket omtalade tschudiska, och sorgfälligt kopiera inskrifter; detta gäller företrädeswis om de märkwärdiga inskrifter, hwilka skola wara inhuggna i klipporna wid Jenisei emellan Krasnojarsk och Abakansk, och förut bestodo af kolorerade figurer, men hwilka nu äro så afbleknade, att de endast efter regn eller när man begiuter dem med watten åter bliwa synlige. I ethnographiskt hänseende skall Hr Castrén särdeles observera de särskilda stammarnes kroppsbyggnad, de-

ras seder och bruk, deras kulturtillstånd och religiösa meningar. Många af dessa folk bekänna sig ännu till schamanismen, eller äro i allmänhet hedningar, andra kalla sig wäl kristne, men äro det blott till namnet, och sålunda står också hos dem ännu ett betydligt fält öppet för mythologiska forskningar.

= Doktor Lönnrot har under innevarande sommar företagit en resa till Estland för att på ort och ställe nogare studera det med det finska närbeslägtade estniska språket.

= Vi hafva i ett föregående nr omnämnt Kanteletar, den stora sångboken, utgifven 1840 i två delar på originalspråket af Lönnrot, som under resor 1828, 31, 32 och 37 samlat des innehåll, mest i Karelen. Helsingfors' Morgonblad och Saima innehålla esomostast öfversättningar derur, och wi meddela ur det sistnämnda bladet såsom prof följande stycke, hvars finska rubrik lyder: "Etäällä minun omani" (Kantel. II. 42):

Fröjdsfullt ej min sång må falla,
Nösten ingen glädje röja;
Ty min älskling fjerran flyttat,
Kärleksvarma gossen wandrat
Långt från mig i werlden wida.
Der nu går i fjerran länder
Junglingen med husa loftar,
Der hans fötter framåt hafa,
Der hans smärta stegnad ilar
Bortom tio byars bygder,
Bortom hundra milstenskummel,
Dådan vinden i en dagsfärd,
Fogeln ej i twenne flyger.

Dot wäl vinden wida wägen,
Fogeln husa stråten finner!
Windens wägar jag ej känner,
Windens wägar, fogelns tankar.
Men om han den ofta sedde,
Om mitt hjertas älskling komme,
Skulle jag hans närhet spörja,
Långt förut hans ankomst ana.
Raska gången honom röja
Skulle, unga sotens snabbhet,
Swarje ljud af moccasinen,
Mantelns fladdrande för släkten.
På en mil jag honom möta
Skulle, på en mil ell' twenne,
För hans fot att wägen jemna,
Öfwer bäcken broar bygga,
Rifwa stättorna wid stigen,
Öppna gröna ängens grindar;
Och hans hand jag skulle trycka,
Om den än af ormar snärjdes;
Kring hans hals min arm jag lade,
Om än döden satt på skuldran;
Wid hans bröst jag skulle hwila,
Om än blodhöljd bädd han bjöde,

Och hans röda läppar lysa,
Om de än af wargblod wärmdes!

Norrige. Den hederlige og forfiente Olding Jakob Aall er Søndagen d. 4:de August ved Döden afgaaen. Hans utrættelige og stedse hæderlige Virksomhed for det offentlige Vel og for sin private Kreds gjør hans Minde dyrebart. Jakob Aall er fød i Forsgrund i 1773, blev altsaa 71 Aar gammel. Efterat have taget theologisk Embedsexamen og i Aarene 1797—99 besøgt flere udenlandske Universiteter og det bekjendte Bergakademi i Freiberg, kjøbte han i 1799 Næs Jernværk, hvor han levede og virkede indtil sin Död. Den Kyndighed, Flid og Omhu, som han anvendte paa sin Drift, bragte hans Jernværk i anseelse, ligesom hans Trælastudskibning var betydelig. Han var sin Egns Velgjører; i Krigsaarene og under Udhungringsystemet sparede han ingen Anstrengelse eller Omtanke og ingen Risiko for at skaffe Korn til Landet. Han var stedse den fattiges Trøst og Velgjører, og elsket i sin Kreds for sin blide Charakter. Han war medlem af Rigsforsamlingen i 1814, 1815—16, 1821 og 1822, 1827 og 1828 samt 1830. Formedelst Alder og Svagelighed undsløg han sig i 1836 for at møde paa Stortinget. Han udmærkede sig i sin offentlige Gjerning som i den private ved Flid, samvittighedsfuld Omhu og ved sine Kundskaber, men han var ingen kraftfuld Taler. Hans Stemme var swag og hans Beskedenhed tillod ham sjelden i Tale som i Skrift at føre et bestemt Sprog. Men vi erkjende, at Fædrelandet er ham meget skyldig; hans Kundskaber og hans Virksomhed som Forfatter har især baaret rige Frugter. I særdeleshed er hans Översættelse af Snorre den fagreste Blomst i hans vandre Mindekrands. Hans Översættelse af flere oldnordiske Sagner, hans "Nutid og Fortid" og tilfældt hans "Erindringer" og de deri samlede Aftisstykker vil skænke ham en høj Plads i den norske Literaturs Historie, ligesom hans Mæde vil være dybt bevareret i taknemmelige Medborgeres Hjertier. (Morgenbladet.)

Frankrike. På Eugene Sues Mystères de Paris följde i seltwa Frankrike, att icke nämna de otaliga öfversättningarne och imitationerne i andra länder, Mystères de la Province, Mystères de l'Opera, Mystères de Londres, Mystères du grand monde, Vrais Mystères de Paris af Bibocq, Mystères de la Chemise par Longueville, chemisier du Roi, och Mystères du Sommeil et du Magnetisme. Slutligen anmäler bokhandlaren Pagnerre, att hans praktfullt utstyrda Mystères de la Russie, som framställa en trogen bild af det stora Czarrikets moraliska tillstånd och icke må förblandas med St Marc Jurniers Rélevations, med det förfä stola utkomma. — Det är således icke utan orsak, som ett franskt blad väntar en uppfinnning ijenlig att beskydda mot Myfterierna, en uppfinnning, som man i likhet med namnet Paraplyer, kunde kalla Paramyfterier.

N:r 27 af denna Tidning, utgifwes Lördagen d. 7 September.

Lund, tryckt uti Berlingska Boktryckeriet, 1844.

